

Bakı Bələdiyyə teatrının uğurları

Müasir Azərbaycan mədəniyyətinin ayrılmaz qolunu təşkil edən teatr məkanında yaşı çox da olmayan Bakı Bələdiyyə Teatrının əhəmiyyətli rolu vardır. Son on ildə milli teatr məkanında durgunluqla müşahidə edilən vəziyyət şəraitində Bakıda yeni bir biçimdə fəaliyyət göstərən bu sənət ocağı teatr tənqidçiləri tərəfindən də tarixi bir hadisə kimi yüksək qiymətləndirilir.

Sənət baxımından əlavə, həmin hadisənin tarixiliyini qiüvvələndirən başlıca məqam Bələdiyyə Teatrının, Azərbaycan dövlətçiliyinin "ölüm, ya qalım?!" kimi deyimini qarşısında durduğu bir vaxtda cəsarətli bir addım kimi yaranması ilə bağlıdır. Həqiqətən də, Respublikanın teatr həyatında yeni abu-hava, nəfəs kimi dəyərləndirilən bu sənət ocağının meydana gəlməsinin obyektiv səbəblərini, məhz 1980-90-cı illərin əvvəllərində baş verən tarixi şəraitlə izah etmək daha düzgün olardı. Həmin illərdə Azərbaycanın ictimai-siyasi, mədəni həyatında baş verən kəskin hadisələr, gərginlik və böhranlar Bakı Bələdiyyə teatrının təşəbbüskarı və yaradıcısı olan tanınmış aktrisa Amaliya Pənahovanın qəlbində oyanan arzusunun reallaşmasını sürətləndirdi. Xüsusilə, 90-cı illərin lap əvvəllərində Azərbaycan Akademik Dram Teatrının müəyyən yaradıcı qrupunun tanınmış aktrisasiya qarşı edilən haqsız itdihamlarından beziklik, digər tərəfdən, məhz həmin illərdə sənətkarın Türkiyə, Almaniyaya qastrolları, buradakı uğurlu oyunlar və qardaş xalqın teatr həyatındakı sağlamlıq yaradıcılıq mühiti və yenilikləri Amaliya xanımın qəlbində yeni bir sənət mədəniyyətini ideyasını şübləndirdi.

Bu mütərəqqi və müqəddəs ideyanın həqiqətə çevrilməsi faktı isə ümummillə lider Heydər Əliyevin adı ilə bağlıdır. Aktrisa 1992-ci ilin payızında Naxçıvanda ulu öndərlə şəxsi görüşü zamanı teatr yaratmaq barədə xeyrduanı və rəsmi göstərişi ələ buradaca aldı. Elə həmin il noyabrın 10-da Amaliya Pənahova həm bədii rəhbər, həm də direktor vəzifəsinə təyin olundu. Şübhəsiz ki, teatr yaranaşı ilə teatral ələmdə bu sənət ocağının fəaliyyəti yeni hansı prinsiplər əsasında quracağı, hansı yaradıcılıq sistemə üstünlük verəcəyi məsələləri barədə suallar doğurdu. Həmin sual və şübhələr Amaliya Pənahovanın cavabı qətiyyətlə oldu.

Belə ki, həm teatr bədii rəhbəri, həm də direktor kimi o bildirdi ki, Bakı Bələdiyyə teatrı özünü yaşa bər ərsədən çox olan Azərbaycan teatrının varisi edir və öz gələcək fəaliyyətində bu teatr milli teatrın ən gözəl nümunələrini davam etdirmək və zənginləşdirməyi prioritet hesab edir. Əlbəttə, yeniliklərə şübhə və tərəddüdlə yanaşı-

lan bütün hallarda olduğu kimi Bələdiyyə teatrının da davamlı və uzunömürlü olacağına inanmayanlar da çox idi. Lakin istər sənət yaradıcılığı, istərsə də kollektivli idarəetmə, istedadları arayıb-seçmək bacarığına malik olan xalq artisti Amaliya Pənahova böyük bir yaradıcı-ışğırar kollektiv yaratma bilmis, ən başlıcası isə, onun sayəsində milli mədəniyyətin inkişafı kimi müqəddəs bir vəzifəni yerinə yetirməkdədir.

Bakı Bələdiyyə teatrının gücü onun istedadlı aktyor-rejissorlardan ibarət truppaya malik olması ilə izah edilir. Teatrda gənç, sənət yoluna yenidən qədəm basan pedoqoqlarla bərabər, böyük yaradıcılıq yolu keçmiş, görkəmli sənətkarlar, orta nəslin nümayəndələri birgə çalışırlar. Nəsilin varisliyi qanunuyğunluğuna əsasən üç yaradıcı nəslin qovuşması təməndən - təmənaşa özünün müsbət təsirini göstərir.

Bakı Bələdiyyə Teatrı öz yaranışı ilə elə ilk vaxtlardan bütün şübhə və tərəddüdlərə son qoydu. Olduqca qısa bir vaxtda - 1993-cü ilin yanvarında fransız yazıçısı Jan Anuyun stijeti antik yunan dramaturgiyasından götürüldü "Medeya" faciəsi çox teatrın böyük uğurla səhnələşdirdiyi ilk tamaşası oldu. Tamaşanın quruluşçu rejissorları xalq artisti, Dövlət mükafatları laureati Amaliya Pənahova, əməkdar incəsənət xadimi Mərahim Fərzəlibəyov olmaqla rolları Amaliya Pənahova (Medeya), əməkdar artist Nürəddin Quliyev (Jazon), xalq artisti Sofiya Bəşirzadə (daye), Füzuli Hüseynov, Məmməd Verdiyev (Kreon) oynayırdılar. Böyük müvəffəqiyyətə oyanıqlan bu tamaşa yaradıcı kollektivə ilk şöhrət və uğur gətirməklə yanaşı, həm də yeni yaranmış teatr kimi həm sənət ictimaiyyəti qarşısında özünü nüfuz və özünəinamın formalaşmasında əhəmiyyətli təsirini göstərdi.

Digər tərəfdən xalq artisti Amaliya Pənahovaya sal veriliddikdə: - nə üçün, məhz ilkin olaraq fransız yazıçısının "Medeya"sını oynayırsınız? - sualını verdiyə, teatrın rəhbəri belə cavablandırdı ki, Anyunun "Medeya"sı həmişə müasirdir. Hər kəs bu ərsədən ibarət götürə bilər. Bu insanı düşündürən, onu lazımsız vərdislərdən, pis əməllərdən qəkindirən, doğru yol göstərən ərsədir. Bu qan tənlərə, insanı məhvə aparan hər cür müharibələrə qarşı

etirizdir. Bu kimi ərsələrə 1992-ci ildə də böyük ehtiyac vardı. "Medeya" ilə öz sözümləri dedik, ürəklorimizi boşaldıq (1, s. 72).

Bakı Bələdiyyə teatrının ardıcılıq uğurlarının əsas göstəricilərindən biri də, məhz repertuarın ictimai və dövrün şəraitinə maraqları, tələblərinə uyğun tərtibi prinsipləri ilə bağlıdır. Yuxarıda qeyd edildi kimi, haqqında danışılan teatr Azərbaycan xalqının tarixinin ən ağır çağlarında yaranmışdı. Azərbaycan torpaqlarının ədalətəz işğala məruz qalması, insanlarda hərbi vətənpərvərlik duyğularının gücləndirilməsi tələbi tarixi şəraitin obyektiv zərurətlərindən birinə çevrildi.

Bu məqsədlə 1993-cü il martın 17-də teatrın bədii şurasının yığıncağında Oktay Altukbayın "Tomris" pyesinin səhnəyə qoyulması haqqında müzakirə keçirildi. Çox qısa bir müddətdə istedadlı yaradıcı qrup "Tomris" pyesini səhnələşdirərək teatrsevərlərin ixtiyarına verdi. Tamaşaya həm rejissorluq edən və əsas qəhrəman "Tomris"ün ifaçısı Amaliya Pənahova, Kır rolunu oynayan Nürəddin Quliyev, Arxalananı oynayan Əfqan Sultanov, Odaxırı oynayan Mahir Vətənhax və Aslan Şirinov və başqaları Azərbaycan xalqının çox ağır vaxtlarında maraqla izlənən bir səhnə tamaşası yaratdırlar. "Tomris" tamaşası istər Amaliya Pənahova yaradıcılığına, istərsə də Bakı Bələdiyyə teatrının fəaliyyət nüfuzuna əhəmiyyəti dərəcədə təsir göstərdi. Hətta dövrü mətbuatda, teatr tənqidçilərinin yazılarında bu tamaşanın hazırlanmasında Amaliya Pənahovanın vətənpərvərlik duyğularını, qəhrəmanlıq hissələrinin zənginliyi və coşğunluğu ilə təhlil ediləndə də var idi.

Tamaşaya quruluş verən Amaliya Pənahova əsərə çox həssaslıq və yarıdıcılıqla yanaşaraq, hətta pyesə ikinci müəlliflik etməyə cəhd göstərməklə Azərbaycanın realıqları ilə səsleşən yeni monoqlar əlavə etmək cəsarətini özünə göstərmişdi. Bunu etməkdə rejissorun əsas məqsədi tamaşada vətənpərvərlik, qəhrəmanlıq, düşməne nifrət hissələrinin gücləndirilməkdir. Tamaşanın dinamikası elə qurulmuşdu ki, sanki ərsədəki hadisələr müasir Azərbaycanca coryan edir. Ona görə də, bu tamaşa Bakı Bələdiyyə Teatrının tarixi qəhrəmanlıq tamaşası olmaqla güclü təsirə malik bir ərsə kimi özünü doğrultdu. Teatr tənqidçiləri də "Tomris"i Bakı Bələdiyyə teatrına nüfuz gətirən zəngin bir tamaşa kimi qiymətləndirmişlər.

Azərbaycan realıqlarının nöbzini tutmağı bacaran Bakı Bələdiyyə teatrı müharibə, hərbi vətənpərvərlik, düşməne nifrət ruhunda səhnələşdirilməsinə görə mətbuatda, teatr ictimaiyyəti arasında "döyüşən teatr" kimi tanınmağa başladı. Bu adın qazanılmasında teatrın repertuarında "Tomris"dən sonra 1994-cü ilin əvvəllərində Rauf İçərişəhərlinin "Vətəne igidlər gərəkdir" adlı pyesinin tamaşaya qoyulması mühüm yer tutdu. İki hissədən ibarət olan bu pyesin müəyyən nöqsan, dramaturji zəifliyinə baxmayaraq, tamaşa qəhrəmanlıq pafosu, vətənpərvərlik hissi ilə nəzəri cəlb etdi.

Pyesin qəhrəmanları Amaliya Pənahova (Fatma ne-

nə), Muxtar Avşarov, Tofiq Hüseynov (Seyid ağa), Mahir Vətənhax, Mehman Abdullayev (Rüstəm), Təzəgül Əliyeva, Esmiraldə Şahbazova (Əsmər), Azad Şükürov (Cavanşir), Amaliya Pənahova, Elmira Əliyeva (Salatın), Rafiq İbrahimov (Fikrət), Aydın Əliyev, Arzu Hüseynov (Ruben) və s. aktyorlar oynayırdılar. Tamaşaya rejissorluq edən Amaliya Pənahova dramaturq tərəfindən işlənilməyən bəzi məqamları əsərin səhnə təcəssümünün çox canlı, həyəcanlı və təsirli alınması məqsədilə yəndə də epizodlar əlavə etmişdir. Tamaşanın qəhrəmanlıq pafosunun gücləndirilməsi üçün quruluşçu rejissor obrazların xarakter cizgilərini düzgün təyin etmişdir. Bakı Bələdiyyə teatrında, xüsusilə, hərbi vətənpərvərlik tematikasında hazırlanan tamaşaların ideya - siyasi, məzmun - süjet xəttinin daha real və obyektiv səciyyə dərəcəsinə Azərbaycan Respublikasının Müdafiyyə Nazirliyi və Daxili Qoşunlar rəhbərliyinin məsləhət və tövsiyələrindən bənarıqla istifadə edilir. Bu xüsusiyyət həmin teatrın repertuarının heyatla bağlılığına, dövrün tələblə və maraqlarına cavab verməsi prinsipi dıqəqlə yansılmanın əyani sübutudur.

Qeyd etmək lazımdır ki, Bakı Bələdiyyə teatrının "döyüşən teatr" kimi tanınması şərait yaranan əsas məqamlardan biri də bu sənət ocağının hərbi bölmə, qospital və Vətəne xidmət edən ərsələr qarşısında rəngarəng konsert proqramları ilə çıxış etmələridir. 1993-cü ilin payızından başlayaraq Respublikada müharibə şəraiti nəzərə alınaraq cəbhə bölgələri, hərbi qospitallarda çıxış etmək məqsədilə Teatr truppası Cəfər Cabbarlının "Solğun çiçəklər", Səbir Rüstəmxanlının "Sönmüş ocağın acısı", həmçinin "Köhnə Bakı" tamaşalarında səhnələrin məşğələlərlə bənzərliyi Bəndən başqa Azərbaycan şairlərinin vətənpərvərlik mövzusunda yazdıqları şeərlərdən tərtib olunmuş xüsusi konsert proqramları da daxil olmaqla "döyüşən teatr" Gəncə, Murov, Göygöl, Ağsu, Bakı hərbi bölgələrində çıxışlar etmişlər.

Cəmiyyətin heyətində artıq az aktiv fəaliyyəti ilə geniş ictimaiyyətin nüfuzunu qazanmış Bakı Bələdiyyə teatrı repertuar zənginliyinə, rəngarəngliyinə xüsusi həssaslıqla yanaşır. Bakı Bələdiyyə teatrının fəaliyyətini izləyən İran İslam Respublikası müəllif S.Rəşidinin yazdığı "Mənim Ərdəbilim" adlı musiqili komediyanın tamaşasının hazırlanmasını bu teatra sifariş etməsi faktı da bu sənət ocağının geniş yaradıcılıq diapazonuna malik olması ilə izah edilir. Əsasən dramatik - faciəvi tamaşalar oynayan teatrın repertuarında bu sifariş yenilik oldu. Tamaşa 1994-95-ci ilin teatr mövsümünün açılışında oynanıldı. İki pərdə, üç şəkildən ibarət olan "Mənim Ərdəbilim" əsəri ictimai-siyasi maraqlardan uzaq, yüngül məzhəkəyə yaxın oyləndirici bir tamaşa idi. Tamaşada əsas məqsəd pulgir, ələyri, oğru, yalançı, hiyləgər, fırıldaqçı, dələduz, bəhtançı və digər bu kimi mənfəi keyfiyyətlərə malik olan baqqalları ifşa etməkdən ibarət idi. Əsas rolları ifa edən aktyorlar Məhməməd Şahməmmədov (Nadir), Azad Şükürov (Kənan Purl), Aydın Əliyev (Həşim ağa), Muxtar Avşarov (Əlişir), Əf-

qan Sultanov (Kərim) obrazların komizm çalarları ilə dramatik məqamları məharətlə sintez etməklə çox maraqlı personajlar yaratmışlar.

Əsərin səhnələşdirilməsindən, bütün yaradıcı heyətin - tamaşanın quruluşçu rejissoru (Əmalya Pənahova), quruluşçu rəssam (Tahir Tahirov) və bəstəkarın (Faiq Şücaəddinov) istedad və qabiliyyətindən məmnun olan İran İslam Respublikasının Bakıdakı səlahiyyətli səfiri və Səfirliyin əməkdaşları Süleyman Rəşidinin "Mənim Ərdəbilim" tamaşasını yaxşı qiymətləndirmiş və bunu Azərbaycan - İran dövlətləri arasında dostluq və qonşuluq əlaqələrinin möhkəmləndirilməsində böyük rol oynadığını xüsusi olaraq vurğuladılar.

Bakı Bələdiyyə teatrının məhz bu aspektdə - xalqlar arasında dostluq münasibətlərinin qurulması işindəki fəaliyyətinin digər nümunəsinə teatrın Türkiyə qastrollarını da misal çəkmək olar. Teatrın bu ölkəyə ilk qastrolu Türkiyə Cümhuriyyətinin yaradılmasının 71-ci il dönmü şənliklərində iştirak etmək üçün Ərzuruma oldu. Həmin ilin noyabrında (2-dən 26-na kimi) Bakı Bələdiyyə teatri Qars, Ərzurum, Van, Ağrı şəhərlərində böyük uğurla çıxış etmiş, teatrlaşdırılmış xüsusi konsert proqramı ilə türkiyəliləri öz bacarıqları ilə tanış etmişlər.

Həç şübhəsiz ki, Bakı Bələdiyyə teatrının bu çıxışları uzun bir tarixi fəaliyyətdən sonra Azərbaycan - Türkiyə kimi qardaş xalqın mədəniyyətlərinin və teatr sənətlərinin daha da yaxınlaşması, bu sahədə mədəni əlaqələrin möhkəmlənməsinə əhəmiyyətli və güclü tökən oldu. Artıq bu beynəlxalq əlaqələri ilə Bakı Bələdiyyə teatri Respublikanın teatral aləmində özünün mövcudluğu və yaşamaq zərurətinin vacibliyini bir daha sübut etmiş oldu. Hətta xaricdə yüksək səviyyədə qarşılanan teatrın kollektivi öz yaradıcılıq potensialını tam əhatəliyi ilə nümayiş etdirmək üçün yeni-yeni səhnə əsərlərinə müraciət etdi.

1994-cü ildən başlayaraq bir-birinin ardınca Nəriman Nərimanovun "Nadir Şah" faciəsi, türk yazarı Əziz Nesinin "Tənha qadınlar" pyesi, Abdulla Qurbaninin "Daş əbdi", fransız yazıçısı Marsel Bergiye Marinienin "Məhb-

ətin qiyməti" və Hafiz Fətullayevin "Böyaz dünya" əsərlərinin "Ağ və qara" adlı pyes əsasında hazırlanması (1998-ci il dekabr), Əmir Pəhləvanın "İnsan və iblis" (1999), Nigar Rəfibəylinin "Məhsəti" (1999), Altay Məmmədovun "Dəli Domrul", ssenari müəllifi və quruluşçu rejissoru Ələddin Əliyevə məxsus "Unutqanlıq qorxunc bələdir" adlı mənzum tamaşa (2000), Cəfər Cəbbarlının "Döndüş" pyesi, C. Məmmədquluzadənin "Ölümlər" pyesi (2001), türk dramaturqu Nazim Hikmətin "Damokl qılıncı" pyesi (2002-ci il), Ələddin Əliyevin "Cirtədən Məlikməmməd və üç gözəl" nağıl - pyesi (2002), M.F. Axundovun "Müsyö Jordan və Dərviş Məstəli Şah" komediyası, Sofoklun "Elektra" faciəsi (2003-cü il) və başqaları Bakı Bələdiyyə teatrının yaranmasının 10 illik yubileyi ərəfəsində hazırladığı tamaşa repertuarı idi. Repertuar tematikasında bir sənət ocağının fəaliyyət uğurlarını aydın şəkildə görmək mümkündür.

Məhz bu səbəbdəndir ki, Bakı Bələdiyyə teatrının 10 illik yubileyi ərəfəsində Azərbaycan Respublikasının Prezidenti Heydər Əliyevin 7 noyabr 2002-ci il tarixli fərmanına əsasən teatrın 23 əməkdaşı ölkənin yüksək fəxri adları ilə təltif olundu. Yaşı kiçik olan yaradıcı kollektivin belə böyük sayda əməkdaşının (onlardan əksəriyyətinin yaradıcılıq fəaliyyəti digər teatrlarla da bağlı olmuşdu) ölkə rəhbərinin fəxri adına layiq görülməsi istər dövlət, istərsə də ölkə ictimaiyyətinin bir sənət ocağına olan inamının təzahürüdür. Bu inamın məsuliyyətini dərk edən Bakı Bələdiyyə teatrının kollektivi hazırda yaradıcılıq fəaliyyətinin təkmilləşmə dövrünü yaşayır. Hələ teatrın neçə-neçə sənət uğurları irəlilədir.

● **Gülsabah QULİYEVA,**
ADMU-nun Səhnə danışıq
kafedrasının dosenti,
Respublikanın əməkdar artisti

Ə d ə b i y y a t

1. Abdulla Qurbani. Döyüşən teatr. B. "Əbilov, Zeynalov və oğulları", 2002, 208 səh.
2. İnciləb Kərimov. Bakı Bələdiyyə Teatri. "Çinar - Çan", 2008, 488 səh.
3. Pənahova A. Aktyor yaradıcılığında obrazın yaranma prosesində ifaçının ikinci plan duyumu və onun təcəssüm vasitələri. B., 2007, 375 səh.
4. Pənahova A. Yaradıcı obrazların ikinci planı. B., 2001, 236 səh.

Резюме

Творческие успехи Бакинского Муниципального Театра

Бакинский Муниципальный Театр играет особую роль в развитии театральной культуры Азербайджана. Театр образован в осенью 1992 года по инициативе народной актрисы республики Амалии Панаховой. Творческие успехи данного театра обеспечиваются некоторыми факторами. Одним из основных факторов является богатый репертуар театра.